

τέλεια. Σὲ τίποτα δὲν ταυτιζόμαστε μαζί τους, παρὰ μόνο στὴν κοινὴ μας ἀντίθεση πρὸς τὸν κομμουνισμό. Ἄν δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἢ τρομακτικὴ ἀπειλὴ ποὺ κινδυνεύει νὰ καταποντίσει τὰ ὠραιότερα ἀποκτήματα τῆς ἱστορίας, ἂν δὲν ὑπῆρχε αὐτὴ ἢ ἐπιδρομὴ τῆς βαρβαρότητας, τότε ἐμεῖς θὰ ἦμαστέ οἱ κύριοι ἀντίπαλοι τῶν προασπιστῶν τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος καὶ μὲ τὴν πειθῶ καὶ τὴ διαφώτιση τῶν πολλῶν ποὺ ἔχουν στὰ χέρια τους τὴ δύναμη νὰ ὀρίζουν τοὺς ἐξουσιαστὲς τῆς πολιτείας, θὰ ἐπιβάλλαμε τίς κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ θὰ ἀνοίγαμε τὸν δρόμο, τὸ δημοκρατικὸ, τὸν ἐλεύθερο, τὸν εἰρηνικὸ καὶ πολιτισμένο, πρὸς τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη, χωρὶς ἀναταραχὲς ποὺ καταστρέφουν γενεές καὶ γεννοῦν ἀντιδράσεις καὶ χωρὶς τὴ σπουδὴ ποὺ ἐκθέτει μιὰ τόσο μεγάλῃ προσπάθεια σὲ ὀπισθοδρομήσεις.

* * *

Ἀλλὰ ἀφοῦ ἔχομε δημοκρατία καὶ ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ πίστη καὶ ἡ θέληση τῶν πολλῶν γιὰ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, γιατί τότε ἐξακολουθεῖ νὰ βασιλεύῃ ἡ ἀδικία; Φταίει ὁ κομμουνισμὸς ποὺ ματαίωσε τὴν ὁμαλὴ καὶ ἀσφαλῆ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων; Φταίει ἀσφαλῶς καὶ αὐτός; καὶ ἀκράδαντα πιστεύω πὼς ἂν ἡ πρωτοβουλία τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων δὲν εἶχε βρεθῆ στὰ χέρια τοῦ σλαυϊσμοῦ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ, σήμερα, θὰ ἦμαστέ πιὸ κοντὰ στὸ σκοπὸ μας. Ἀλλὰ ἄς μὴ τὸ συζητήσωμε αὐτὸ καὶ ἄς παραδεχθοῦμε πὼς δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ποὺ ἀργοπορεῖ τὴ πραγματοποίηση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, πὼς τοῦλάχιστον δὲν εἶναι ὁ λόγος αὐτὸς ἀρκετὸς γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ μόνος τὴν ἀργοπορία αὐτῆ. Τί φταίει; Φταίει ἡ ἀντίδραση ἐκείνων ποὺ ζημιώνονται ἀπὸ ἕνα καθεστῶς δικαιοσύνης. Αὐτοὶ ὑπάρχουν, ὅπως σὲ κάθε κοινωνία, ἔτσι καὶ στὴ δική μας. Εἶναι δυνατοί, εἶναι ἐπιτήδειοι, εἶναι ἐπικίνδυνοι. Εἶναι οἱ ἀθέλητοι ἀλλὰ γονιμώτατοι προπαγανδιστὲς τοῦ κομμουνισμοῦ. Εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀρπάζουν τὰ ὀρθὰ ἐπιχειρήματά μας ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τὰ καταστρέφουν ἀπὸ μόνο τὸ λόγο ὅτι αὐτοὶ τὰ μεταχειρίζονται. Εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ λένε «πατρίς», «θρησκεία», «οἰκογένεια» καὶ καθιστοῦν τίς ἱερὲς αὐτὲς ἰδέες ὑποπτες καὶ σχεδὸν ἐπιζήμιες στὸν ἀντικομμουνιστικὸ ἀγῶνα. Εἶναι οἱ ἀντίπαλοί μας.

Ποῖοι εἶναι αὐτοὶ καὶ πὼς θὰ τοὺς πολεμήσωμε;

Δ'

Ὁ νέος, πού, νύχτες καὶ νύχτες, μῆνες καὶ μῆνες, ἐνωτίσθηκε τοὺς διεισδυτικὸς λόγους τοῦ καθοδηγητῆ, ἀπορεῖ καὶ ὑποπτεύεται ὅταν

ἔμεῖς τοῦ μιλοῦμε γιὰ κοινωνική δικαιοσύνη καὶ γιὰ τὴν ἀντίθεσή μας πρὸς ὄλους ἐκείνους πού ἐπιβραδύνουν τὴν πραγματοποίησή της. Τίς ὑποψίες του, ἂν δὲν εἶναι ἀδιόρθωτα τυφλωμένος, θὰ τίς διασκεδάσῃ ἡ πολιτεία ἐκείνων πού ὑποπτεύεται. Ἄλλη θεραπεία δὲν ὑπάρχει. Τὴν ἀπορία του ὅμως μποροῦμε νὰ τὴ λύσωμε ἀπὸ τῶρα, ἂν θελήσῃ νὰ μᾶς ἀκούσῃ ἀπροκατάληπτος.

* * *

Εἴμαστε ἓνας μικρὸς λαὸς σὰν τοὺς Νορβηγούς, τοὺς Δανούς, τοὺς Σουηδοὺς, τοὺς Ὀλλανδοὺς, ἓνας λαὸς ὅμως πού, μαζί μὲ πολλοὺς ἄλλους λαοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους, ἔχει κάποια ἀποστολή νὰ ἐπιτελέσῃ στὶς ἑκατονταετηρίδες πού ἐπέρχονται. Ἡ ἀποστολή αὐτὴ δὲν εἶναι δυναμικὴ ἢ κατακτητικὴ· αὐτὸ τὸ ἀποκλείει ἡ μικρότητά μας. Εἶναι καθαρὰ πολιτιστικὴ. Εἴμαστε καὶ γεωγραφικὰ καὶ ψυχολογικὰ καὶ βιολογικὰ προικισμένοι γιὰ νὰ ἐκπληρώσωμε αὐτὴ τὴν ἀποστολή. Καθὼν μας εἶναι νὰ ὑπάρξωμε καὶ νὰ ἀγωνισθοῦμε γιὰ νὰ τὴν ἐκπληρώσωμε. Προϋπόθεσις ὅμως αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα εἶναι ἡ πολιτικὴ μας ἐλευθερία. Μέσα σ' αὐτὴν θὰ διασωθῇ ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ψυχολογικὴ μας ἰδιοτυπία. Καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιοτυπία πάλι αὐτὴ θὰ γεννηθοῦν τὰ ἰδιότυπα ἔργα, τὰ ἔργα πού μπορεῖ νὰ κάνωμε ἔμεῖς καὶ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι, ἔργα ἀξίας, πού ἂν ἔλειπαν, θὰ ἔλειπε κάτι ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῆς Εὐρώπης. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού μᾶς κάνει νὰ θέλωμε τὴν πολιτικὴν μας αὐθυπαρξία καὶ ἐλευθερία καὶ ὁ λόγος πού μᾶς κάνει νὰ ἀποκρούωμε τὴν σλαυϊκὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπιπέδωσι. Γι' αὐτὸ καὶ ὄχι γιὰτὶ ἐκεῖ ὑπάρχει κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ ἔμεῖς ἐδῶ τάχα θέλομε τὴν ἀδικία. Ἀλλὰ ἄς ὑποθέσωμε ὅτι, θεῖα χάριτι, ἐξασφαλίξεται ἡ πολιτικὴ μας ἐλευθερία καὶ ἡ ἐθνικὴ μας ἀκεραιότητα καὶ δὲ μένει τίποτε πιά πού νὰ μᾶς ἀνησυχῇ σ' αὐτὸν τὸν τομέα. Ποιὰ θὰ εἶναι ἡ πρώτη μας τότε φροντίδα; Νὰ ἐκπληρώσωμε τὴν ἱστορικὴν καὶ πολιτιστικὴν μας ἀποστολή. Μέσα σ' αὐτὴν περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς καὶ οἱ καλλιτεχνικὲς μας ἐπιδόσεις, ἀλλὰ καὶ ὠρισμένες πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐπιδιώξεις· ἔργα εἰρήνης στὸν τομέα τὸ διεθνῆ, ἔργα ἀνύψωσης τοῦ ἐπιπέδου τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς στὸ ἐσωτερικόν. Ἀχώριστη ὅμως ἀπὸ αὐτὲς τίς ἐπιδιώξεις εἶναι ἡ ἐπιδίωξις γιὰ τὴν ὅσο τὸ δυνατόν πληρέστερη κοινωνικὴ δικαιοσύνη. Εἶναι ἓνα θεμελιῶδες αἶτημα τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας· ἓνα αἶτημα πού βγαίνει ἄμεσα ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν πού ἔχει καὶ ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία περὶ ἀνθρώπου, σὲ ὄλους τοὺς αἰῶνες τῆς ἱστορίας της· εἶναι τέλος ἓνα αἶτημα πού δὲν χωρίζεται οὔτε ἀπὸ τὴν ψυχο-

σύνθεσή μας, ούτε από την έμφυτη δημοκρατικότητά μας, ούτε από τις πνευματικές μας παραδόσεις, ούτε από το ήθος μας. Την αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης τη θεωρούμε ένα έργο βαθύτατα χριστιανικό και έθνικό· και με την ελεύθερη, δημοκρατική και μετρημένη μέθοδο που ταιριάζει στην ίδιουσυγκρασία μας, θα την επιδιώξουμε, όσοι ζούμε συνειδητά τη ζωή της φυλής μας.

Σ' αυτή την έθνική επιδίωξη στάθηκαν δύο οί κύριοι, έχθροί' ή πολιτική εκμετάλλευση του κομμουνισμού και ή οικονομική εκμετάλλευση ώρισμένων πλουσίων. Για τον πρώτον έχθρο μίλησα αρκετά. Είναι αυτός που τη νεανικήν όρμή σου για το ιδανικό της κοινωνικής δικαιοσύνης την εκμεταλλεύεται για να επιδιώξη την επίβολή της τυραννίας ενός μειοψηφούντος κόμματος και διά μέσου αυτής, τη σλαυική κυριαρχία άπάνω στα έδάφη μας και στη ζωή μας. Είναι αυτός που ξεκινώντας από άνθελληνικές, αντιχριστιανικές και ήμιβάρβαρες δοξασίες, θέλει να επιβάλη, με το αίμα και με το ψεύδος, έναν κατώτερο, έναν έξωευρωπαϊκό τρόπο ζωής στην κοιτίδα του εύρωπαϊκού πολιτισμού, στην Ελλάδα. Ο δεύτερος έχθρος είναι οί οικονομικοί εκμεταλλευτές· είναι όσοι καρπούνται τα άγαθά της κοινωνικής άδικίας που βασιλεύει σήμερα μεταξύ μας. Δεν άρνούνται τούτη την άδικία οί εκμεταλλευτές σου, αλλά έχουν επινοήσει μιá δικαιολογία γι' αυτήν, που αξίζει να την άκούσης.

Πρώτα - πρώτα πρέπει να ξέρης ότι οί εκμεταλλευτές αυτοί έχουν πολλά κοινά με τους κομμουνιστές. Είναι ύλιστές σαν τους κομμουνιστές. Έχουν την ίδια κοσμοθεωρητική άφετηρία. Σάν ύλιστές που είναι πιστεύουν μόνο στον άνθρωπο που προσδιορίζεται σε όλες του τις ενέργειες από ύλικά αίτια. Έτσι πλάθουν τον τύπο του «homo economicus», τον ίδιο που χρησιμοποιούν στους συλλογισμούς των και οί κομμουνιστές. Αυτός ο «homo economicus» είναι ένα κακό ζώο που εργάζεται ανάλογα με τα ύλικά ώφελήματα που έχει από την εργασία του. Αμα τοσ τα περιορίσης λιγοστεύει το μόχθο του. Λέγει λοιπόν, για να δικαιολογήση την ύπαρξή του, ο εκμεταλλευτής : «Σκοπός της ζωής είναι να απολαμβάνη ύλική ευτυχία ο άνθρωπος. Γι' αυτόν το σκοπό χρειάζεται να παράγονται όσο το δυνατόν περισσότερα ύλικά άγαθά. Τότε θα είναι φθηνά και θα μπορη να τα έχη ο καθένας. Για να αυξηθη όμως ή παραγωγή, πρέπει να έχουν μεγάλο συμφέρον σε αυτή την αύξηση εκείνοι που παράγουν τα άγαθά. Το μεγάλο συμφέρον όμως είναι το μεγάλο κέρδος. Μην περιορίζετε τα μεγάλα κέρδη για να έχετε πολλά άγαθά. Τα άγαθά θα τα παραγάγουν τα άτομα από

συμφέρον, για να κερδίσουν πολλά. Αφήστε τα άτομα να παράγουν, αφήστε τα να έχουν μεγάλα κέρδη, αφήστε την ατομική πρωτοδουλία ελεύθερη και ασύδοτη να εκμεταλλεύεται τα αποκτημένα, γιατί αυτή είναι το μόνο κίνητρο που κάνει τον «homo economicus» να παράγει. Αν περιορίσετε, αν νεκρώσετε αυτό το κίνητρο, τότε θα πάψη ή παραγωγή αγαθών και θα έχετε περισσότερη ακόμα δυστυχία. Είναι έπομένως οι άνθρωποι ευτυχέστεροι ζώντας μέσα στη σημερινή κοινωνική αδικία, παρά αν ωργάνωναν μια δίκαιη κοινωνία όπου θα έλειπε το κίνητρο του ατομικού συμφέροντος, της ασύδοτης ατομικής εκμετάλλευσης. Αυτό είναι, λένουν φιλοσοφώντας οι εκμεταλλευτές, το δράμα της ζωής: "Ότι η αδικία συμφέρει περισσότερο από τη δικαιοσύνη, ότι η δικαιοσύνη βρίσκεται σε αντίθεση με την ευημερία του ανθρώπου.

Σε αυτόν τον άρρυθμιστο συναγωνισμό για μιάν εκμετάλλευση χωρίς φραγμό, άλλοι νικούν, άλλοι πέφτουν. Νικούν οι δυνατότεροι, οι επιτηδειότεροι, οι τυχεροί, χωρίς δικαιοσύνη, χωρίς διάκριση ήθικη. Είναι ένας πόλεμος των πάντων προς τους πάντας, χωρίς οίκτο, χωρίς ντροπή. Αυτή όμως η άσπλαγχνη πάλη έχει ως τελικό αποτέλεσμα την παραγωγή πολλών αγαθών, που ικανοποιούν ανάγκες και φέρνουν την ευημερία· ενώ η κατάργηση αυτής της πάλης, με τον δαμασμό των ατομικών συμφερόντων και την περιστολή της εκμετάλλευσης, έχει ως αποτέλεσμα το μαρασμό της παραγωγής, την έλλειψη αγαθών και τη δυστυχία. "Ας είναι λοιπόν ελεύθερη η οικονομία, ελεύθερος ο συναγωνισμός, ελεύθερη η εκμετάλλευση του ατόμου από άλλο άτομο. Τι σημαίνουν όλα αυτά μπρος στη μεγαλύτερη ευημερία που έχει ως αποτέλεσμα; "Υψηλή δέν είναι ο άνθρωπος; "Υλική ευημερία δέν ζητάει; "Ίδού, του την προσφέρω εγώ ο εκμεταλλευτής περισσότερο από κάθε κοινωνική δικαιοσύνη. Θα θυσιάσωμε τη δικαιοσύνη στην ευημερία. Αυτή είναι η λύση του κοινωνικού προβλήματος.

Τέτοιοι είναι οι συλλογισμοί του εκμεταλλευτή. Συλλογισμοί που έχουν το μειονέκτημα να τον συμφέρουν. Αλλά βέβαια δέν τους αναπτύσσει με τέτοια ακρότητα. "Εγώ τους έδωσα την άκραία αυτή μορφή για να τους κάγω έναργέστερους, για να τους αναγάγω στα βασικά τους θέματα και για να τους γυμνώσω από τα φορέματα της αιδούς και της πονηριάς, με τα όποια κάθε φορά και αναλόγως των περιστάσεων τους γτύνει.

* * *

Σε αυτή τη συγκάλυψη τους βόηθησαν πολλοί παράγοντες στα παρελθόν, όλοι όσοι είχαν ανάγκη από τα συγκεντρωμένα τους αγαθά,

μονάρχες, θρησκευτικοί οργανισμοί και άλλοι. Σήμερα όμως τη μεγαλύτερη βοήθεια τους την προσφέρει ο κομμουνισμός. Ο κομμουνισμός κατώρθωσε, χάρις στη μαχητικότητά του, την οργάνωσή του, στην επιτήδεια χρησιμοποίηση της μαζικής ψυχολογίας, να γίνει ο ζωηρότερος, ο φανατικώτερος, ο αντιπροσωπευτικώτερος φορέας του κοινού αυτού πόθου των πολλών άδικημένων για κοινωνική δικαιοσύνη. Άλλά ταυτόχρονα ο κομμουνισμός ερρώθηκε έχθρος κάθε θρησκείας, άρνητής της πνευματικής φύσης του ανθρώπου και κατά συνέπειαν της έλευθερίας της προσωπικότητάς του, που μόνο από την πνευματική φύση του ανθρώπου εξηγείται. Ερρώθηκε άρνητής όλων των ανώτατων αξιών, όλης της ιδεολογίας που αποτελεί το μεγάλο απόκτημα της ιστορίας του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Και τότε ο οικονομικός εκμεταλλευτής άρπαξε στο φτερό την εύκαιρία και είπε : «Βλέπετε ποιοί είναι αυτοί που ύποστηρίζουν το αίτημα της δικαιοσύνης ; Είναι αυτοί που θέλουν να καταλύσουν τον πολιτισμό μας, την διαφοροποίηση την πολιτική των έθνών, που είναι προϋπόθεση της πολιτιστικής των διαφοροποίησης και και που αυτή σώζει από την επιπέδωση και από τη νέκρωση τη ζωή του πνεύματος. Είναι αυτοί που άγνοούν το πνεύμα, αυτό που δίνει αξία στον άνθρωπο και στη ζωή του. Άγνοούν το πνεύμα και γι' αυτό παρεξηγούν τη θρησκεία και γίνονται οί διώκτες της. Άγνοούν το πνεύμα και γι' αυτό παραμορφώνουν την ποίηση και την τέχνη, και από εκφράσεις του αιώνιου και απόλυτου, τις μεταβάλλουν σε έγκόσμια και καιρικά όργανα κομματικών και ταξικών επιδιώξεων. Άγνοούν την έλευθερία της βούλησης, διότι είναιν ύλιστές και έπειδή την άγνοούν γίνονται οί καταλυτές της πολιτικής έλευθερίας και της έλευθερίας της εργασίας. Αυτοί είναι οί άνθρωποι που ύψώνουν το σύνθημα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Από την πηγή του κρίνετε και την αξία του συνθήματος». Και οί πολλοί άνθρωποι στους πολιτισμένους ευρωπαϊκούς λαούς, που είναι θρεμμένοι με την πολιτιστική παράδοση της ιδέας, του πνεύματος, της έλευθερίας και της ανθρώπινης προσωπικότητας, άκούγοντας αυτούς τους λόγους, είναι φυσικό να βλέπουν με ύποψια το αίτημα αυτό της δικαιοσύνης, που συνοδεύεται από την άπειλή της κατάλυσης όλων των αξιών της ζωής των. Και για να πολεμήσουν την άπειλήν αυτή, μπαίνουν αντιμέτωποι εκείνων που πιο άδιάλλακτα προβάλλουν το αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, άδιάφορο αν το προβάλλουν για άλλους καταχθόνιους δικούς των σκοπούς.

Έτσι οί οικονομικοί εκμεταλλευτές χάρις στην πολιτική και την ημιδάρβαρα ιδεολογία του κομμουνισμού κατορθώνουν να συνθλίψουν

τὸ αἶτημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, γὰ τὸ συγκολλήσουν μὲ τὶς ἄλλες καταστρεπτικὰς ἐπιδιώξεις τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ γὰ τὸ ταυτίσουν μὲ τὸν κομμουνισμό. Ἔτσι σκέπτονται, ἔτσι ἐπιχειρηματολογοῦν, ἔτσι ὑποστηρίζουν τὴν ὑπόθεσίν τους οἱ οἰκονομικοὶ ἐκμεταλλευτὲς γιὰ γὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ἐξέλιξιν πρὸς τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην, πού θὰ μειώσῃ τὰ ἀγαθὰ ὅσα σήμερον ἀδίκως καρποῦνται.

Κοντὰ βέβαια σὲ αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ λόγου καὶ τῆς θεωρίας ἔρχονται καὶ τὰ ἔμπρακτα ἐπιχειρήματα, ἢ ἐξαγορὰ μερικῶν συνειδησέων, μερικῶν ψήφων, μερικῶν ἐντύπων. Ὅ,τι δηλαδὴ κάνει ὁ κομμουνισμὸς, κυρίως μὲ τὴν στυγνότητα τῆς βίας, αὐτοὶ τὸ προσπαθοῦν κυρίως μὲ τὸ μαγνητισμὸ τοῦ χρυσοῦ. Ἀπὸ τὶς δύο μεριὰς διαφθορά, ἀπὸ τὶς δύο μεριὰς ψήγματα ἀληθειῶν χυμένα μέσα σὲ ἓνα βόρβορον ψεύδους καὶ ἀπάτης.

Ἡ ἀλήθεια ἀνήκει στοὺς πραγματικοὺς συνεχιστὲς τῶν μεγάλων ρευμάτων τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ· σὲ αὐτούς, πού πιστεύουν τιμίως καὶ ἀνιδιοτελῶς στὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καὶ γι' αὐτὸ τὴν θέλουν ἑναρμονισμένη μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς προσωπικότητος, μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, μὲ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ μὲ τὴν ἐθνικὴν αὐθυπαρξίαν.

Καὶ αὐτοὶ ἀντλοῦν τοὺς λόγους πού ξεσκεπάζουν τὸ δόλο τῶν οἰκονομικῶν ἐκμεταλλευτῶν ἀπὸ τὴν ἀστείρευτη πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τῆς ἰδέας, ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ὅπως ἀπὸ ἐκεῖ ἀντλοῦν καὶ τοὺς λόγους πού ξεσκεπάζουν τὸ δόλο τοῦ κομμουνισμοῦ. Καὶ ὕστερα αὐτοὶ, καὶ μόνον αὐτοὶ, ὀρθοτομοῦν τὸν λόγον πού θεμελιώνει τὴν ἀληθινὴν πολιτείαν καὶ μέσα σ' αὐτήν, τὴν ἐφικτὴν, κατὰ τὸ μέτρο τῶν καιρῶν, ἀλλὰ καὶ πάντα πλατύτερον κοινωνικὴν δικαιοσύνην.

Ε'

Ὁ νέος δὲν ἀγαπᾷ τὶς μέσες λύσεις· γιὰτὶ οἱ μέσες λύσεις εἶναι καρπὸς τῶν ὀριμων, τῶν κλασσικῶν καιρῶν. Εἶναι αὐτὲς πού, σὲ ἀντίθεσιν μὲ τοὺς ρωμαντισμοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Βορρᾶ, θεμελιώσεν, οἰκοδόμησεν, ὕψωσεν καὶ ἀποθέωσεν ὁ ἑλληνισμὸς. Καὶ γιὰ γὰ εἴμαστε δίκαιοι, ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ρώμη. Εἶναι λύσεις χωρὶς χτυπητὰ χρώματα, χωρὶς ρητορικὰ σχήματα, χωρὶς πάθη. Λύσεις ὅμως ἐδρατεῖς καὶ δημιουργικὲς. Εἶσαι νέος καὶ ἐσύ, καὶ δὲν μπορεῖ γὰ συμπαθῆς τὶς λύσεις πού θὰ σοῦ προσφέρω. Ἀλλὰ εἶσαι καὶ Ἕλληνας καὶ πρέπει γὰ ἀσκηθῆς γὰ τὶς ἀγαπήσεις.

Ούτε ο απόλυτος εγωϊσμός του ατόμου, μεταφρασμένος σε «ατομικές πρωτοβουλίες» και σε «φιλελεύθερα οικονομικά συστήματα» είναι ορθή βάση της κοινωνικής ζωής, ούτε η απόλυτη άρνησή του. Οί κάπηλοι της «ατομικής πρωτοβουλίας» έχουν εν μέρει δίκαιο. Νά ξεκινήσωμε λοιπόν από την ακατάλυτη εγωϊστική ροπή του ατόμου, νά βασισθώμε στο ατομικό «συμφέρον», στο «μεγαλύτερο κέρδος»; Νά ξαπολύσωμε λοιπόν τὰ άτομα σε έναν ελεύθερο ανταγωνισμό; Αυτό είναι τὸ συμπέρασμα μας; Βεβαίως ὄχι. Τὴν ατομικευτική οικονομία θὰ τὴν δαμάσῃ ἡ υπερατομική πολιτεία. Ἰπάρχει ἓνα ὄριο — ὄριο μεταβλητὸ — ὅπου ἡ δημιουργική ὁρμή τοῦ ἐγὼ καταστρέφει γιὰ τοὺς ἄλλους, δηλαδή γιὰ τὸ σύνολο, περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι δημιουργεῖ ὑπὲρ τοῦ ἐγὼ. Ἐκεῖ ὁ ελεύθερος ανταγωνισμός σταματᾷ, ἡ ελεύθερη οικονομία διακόπτεται καὶ ἀρχίζει ἡ επέμβαση τῆς πολιτείας.

Αὐτὸ εἶναι ἡ οικονομική ἀποψη τοῦ ὁρίου. Ἰπάρχει ὅμως καὶ μιᾶ ἄλλη, ἠθική ὅμως αὐτή. Ἀφίνομε τὸν ἐγωϊσμό ὡς ἐκεῖ ὅπου ὁ ἐγωϊσμός, ἂν καὶ κακός, μᾶς ἀποζημιώνει μετὰ τὴν δημιουργικότητά του. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα εἶναι ἄχρηστος. Καὶ ἐνῶ τὸν ἀνεχόμαστε ὅταν δημιουργεῖ, ἂν καὶ μειοεκτελεῖ ἠθικά, βέβαια δὲν τὸν ἀνεχόμαστε, ἀνήθικος καθὼς εἶναι, στὴ βάση του, ὅταν ἢ δὲν εἶναι διόλου ἢ εἶναι ἐλάχιστα δημιουργικός. Λόγου χάριν: Ὅταν ὁ δημιουργὸς μιᾶς μεγάλης βιομηχανίας θησαυρίζει, λέγομε: δημιουργεῖ καὶ ἀνεχόμαστε τὸ ἄδικο θησαύρισμά του. Ὅταν ὅμως πεθάνει ὁ δημιουργὸς καὶ ἀρχίζει νὰ θησαυρίζῃ ὁ μαλθακὸς ἢ ὁ ἠλίθιος ἀπόγονος, τότε λείπει ἡ προσωπική ἀξία, ἡ πηγὴ τῆς δημιουργικότητος καὶ μένει μόνο τὸ ἄδικο. Καὶ τότε δὲν τὸν ἀνεχόμαστε.

Ἡ πολιτεία, ὄχι ἡ ἰδανική ἀλλὰ ἡ ἱστορική, πρέπει νὰ ξέρη ὅτι δὲν ποιμαίνει ἀγγέλους ἀλλὰ ἐνσαρκὰ ὄντα κατὰ πλειοψηφίαν κακά. Καὶ ἀπὸ τὸ λελογισμένον συντονισμό τῆς κακίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ των θὰ πρέπει νὰ ἀντλήσῃ τὴν εὐημερία καὶ τὴν ἀνύψωση τῆς ζωῆς. Δὲν μπορεῖ νὰ καταργήσῃ τὸ κακὸ καὶ τὸν ἐγωϊσμό. Θὰ τὰ ἐκμεταλλευθῇ ὅσο συμφέρουν στὸ σύνολο. Καὶ ὕστερα μονάχα θὰ τὰ καταργήσῃ. Οἱ κεφαλαιοκράτες γιὰ νὰ διασώσουν τὰ κέρδη τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς κακίας ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ ὄριο ὅπου ὁ ἐγωϊσμός μπορεῖ νὰ καταργηθῇ ἀνωδύτως ἢ καὶ ἂν δὲν ἰσχυρίζονται αὐτό, τὸ ὄριο, μετὰ διαφορὰς προφάσεις, τὸ μεταθέτουν σ' ἓνα ἀπώτατο σημεῖο μέσα στὸ ἄπειρο. Ἐκεῖ ἐγκείται ὁ δόλος των. Ἐνῶ στὴν βάση τους ὀρθοφροναῖν, ἐδῶ γίνονται σοφιστὲς γιὰ νὰ προασπίσουν συμφέροντα, ὄχι μόνο ἀνήθικα ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς ἀπόλυτης ἠθικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμια ἀπὸ τὴν

σκοπιὰ τῆς πεζῆς σκοπιμότητος. Ἐκεῖ θὰ ὀρθοτομήσωμε. Ἀλλά ἡ τομὴ ποῦ θὰ χαράξωμε θὰ ἔχη κάποια κατεύθυνση. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ λεπτό, ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ οὐσιώδες. Ἡ πολιτεία δὲν θὰ τέμνη αὐτὸ τὸ ζήτημα χωρὶς νὰ ἔχη ἢ ἴδια κάποια πρόθεση, κάποια τάση. Καὶ ἡ τάση αὕτη θὰ εἶναι νὰ περιορίζῃ ὅσο μπορεῖ, χωρὶς ζημίαι τοῦ συνόλου, τὸ χῶρο τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ, ὅσο μπορεῖ, τὸ χῶρο τῆς δικαιοσύνης. Μόνο ἐκεῖ ποῦ ἀδήριτη ἀνάγκη τὴν πιέζει θὰ ὑποτάσσεται στὴ δύναμη τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἐκεῖ ὅπου σταθμίζοντας τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ, βλέπει πῶς, ἐπιβάλλοντας πληρέστερη δικαιοσύνη, θὰ προκαλέσῃ μεγαλύτερη ἀδικία, μόνο ἐκεῖ θὰ συμβιβασθῇ μετὰ τὴν ἐγωϊστικὴν λειτουργίαν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Καὶ κάτι παραπάνω. Σὰν ὑπατος παιδευτῆς πρὸς ἀρετὴν, ἡ πολιτεία ἄοκνα θὰ ἐργάζεται νὰ ἐκτοπίζῃ τὸν ἐγωϊσμόν ἀπὸ τοὺς χώρους ποῦ κατέχει καὶ νὰ τὸν περιορίσῃ στὸ ἐλάχιστο. Μὲ τὴν παιδείαν, μὲ τὴν κατανόησιν τοῦ συμφέροντος ποῦ ὑπάρχει στὴ μεγαλύτερη κοινωνικὴ ἀλληλεξάρτησιν, θὰ διεξαγάγῃ αὐτὸν τὸν πολὺ μακρὸν ἀγῶνα. Καὶ μόνο ἂν ἐνεργῇ ἡ πολιτεία μετὰ αὐτὴν τὴν τάσιν, τοῦτο τὸ ὄριο, τὸ μέγιστο τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ ἐλάχιστο τῆς δικαιοσύνης, θὰ μετακινεῖται πάντα μακρύτερα ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμόν καὶ πάντα πλησιέστερα πρὸς τὴν δικαιοσύνην.

* * *

Θυμᾶσαι τί σοῦ ἔλεγα γιὰ τὴν πολιτείαν: ὅτι διπλὸ εἶναι τὸ ἔργον τῆς στὸν τομέαν τῆς ὑλικῆς ζωῆς: νὰ ὀργανώσῃ τὴν παραγωγὴν ὅσο εἶναι δυνατόν περισσότερων ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ὕστερα νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν δικαιότερον διανομὴν τους. Ἀλλὰ βλέπεις, κατὰ ἓνα τρόπον, αὐτοὶ οἱ δύο σκοποὶ συγκρούονται. Ἐρχεται μιὰ στιγμή ὅπου ἡ δικαιοσύνη, πέρα ἀπὸ ὀρισμένον ὄριον, ἐλαττώνει τὴν παραγωγὴν σὲ σημεῖον ἐπιζήμιον γιὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἴδιαν καὶ ὅπου πάλιν ἡ προώθησις τῆς παραγωγῆς, πέρα ἀπὸ ὀρισμένον ὄριον, ἐλαττώνει τὴν δικαιοσύνην σὲ σημεῖον ἐπικίνδυνον γιὰ τὴν παραγωγὴν τὴν ἴδιαν. Γιατί σὲ μιὰ κοινωνίαν ὅπου ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη ξεπέρασε ἓνα κατώτατον ὄριον, εἶναι τέτοιος ὁ σάλος ὁ κοινωνικός, ὥστε καὶ ἡ παραγωγικότης παραλύει. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά σὲ μιὰ κοινωνίαν ὅπου ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη ξεπέρασε ἓνα ἀνώτατον ὄριον, εἶναι τέτοια ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐγωϊστικοῦ κινήτρου, ὥστε τὸ ποσὸν ποῦ ὁ καθένας θὰ πάρῃ ἀπὸ μιὰ δίκαιην διανομὴν εἶναι πολὺ λιγώτερον ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἔπαιρνε ἀπὸ τὴν ἀδικίαν διανομὴν. Καταγτάει ἔτσι ἐπιζήμια ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη. Βλέπεις τώρα τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο σκοπῶν, τῆς μεγάλης παραγωγῆς καὶ τῆς δίκαιης

διανομής και βλέπεις πώς ή σύγκρουση αυτή μπορεί να αρθρή. Αίρεται όμα και ή παραγωγικότητα και ή δικαιοσύνη συγκρατηθούν μέσα σε ώρισμένα όρια, μέσα στο μέτρο, μέσα στη μεσότητα. Αυτή είναι ή βάση. Από τη βάση αυτή τώρα ξεκινάει ή τάση που σου έτόνισα. Η τάση, το μέτρο τουτο να το φέρουμε όλο και πιο κοντά προς τη δικαιοσύνη. Θα ήθελες ίσως να σου έλεγα κατά τρόπο πιο συγκεκριμένο που χαράζεται τώρα αυτή ή μεσότητα, αυτό το μέτρο. Σε κάθε τόπο, σε κάθε οικονομία, σε κάθε χρόνο, αυτό το μέτρο είναι διάφορο. Η αρχή της χάραξης του μόνο μένει αναλλοίωτη. Μπορεί σήμερα για μιάν οικονομία να συμφέρη ή εθνικοποίηση όλων των μέσων παραγωγής, μπορεί σε άλλη μόνο ώρισμένων, μπορεί κανενός. Όλα είναι δυνατά. Άδύνατο είναι εκείνο που κάνουν πολλοί σαν και σένα, ή γενίκευση, ή δογματική σχηματικότητα, ή καθυποβολή της άπειρομορφίας της ιστορικής ζωής σε έναν ένιατο ρυθμό, σε μιάν κλίση του Προκρούστου.

* * *

Βέβαια μιάν λύση, λύση ή όποια έγκολπώνεται το μέγιστο όριο του σοσιαλισμού, που μπορεί να σηκώσει ή οικονομία, χωρίς να συντριβή, μιάν λύση μεσότητας και μέτρου, που δεν ίκανοποιεί μονομερώς καμμιά τάση, δεν είναι βέβαια λύση που μπορεί να συναρπάση ένα νέο. Δεν ενθουσιάζει, δεν θεραπεύει πάθος κανένα· στηρίζεται στην επίγνωση των μειονεκτημάτων κάθε τάσης. Λυπάται κανείς γι' αυτή της την άδυναμία και μόνη άληθινή παρηγοριά μένει το ότι αν δεν θεραπεύη κανένα νεανικό πάθος, δεν θεραπεύει και κανένα έγκαθιδρυμένο συμφέρον. Η λύση που σου χαράζω για τους παληούς — τους παληούς κατά την νοοτροπία — είναι λύση σοσιαλιστική, για τους νέους όμως δεν είναι ίκανοποιητική· για τους νέους βέβαια που δεν ώρίμασαν σε έπιστημονικότητα και σε έλληνικότητα. Και όμως αυτή είναι ή λύση που αύριο θα γίνη πραγματικότητα, όταν από τους ταραγμένους καιρούς της είσβολής των βαρβάρων εισέλθωμε στους ήσυχους χρόνους της πολιτισμένης δημιουργίας. Αυτή είναι ή πολιτική που θα καταλύση την κεφαλαιοκρατία, έξελικτικά, αλλά άμείλικτα, ενώ ή βιαιότητα του κομμουνισμού την τονώνει από αντίδραση. Αυτή είναι ή πολιτική που θα εξαγεμίση τον κομμουνισμό μέσα στα πλαίσια της νέας σύγχρονης δυτικής δημοκρατίας, ενώ της κεφαλαιοκρατίας ή ίταμη άρπακτικότητα και ή άδικία είναι ο καλύτερος σύμμαχος του.

Προς το σκοπό της κοινωνικής δικαιοσύνης αν βαδίζης εσύ, παραπλανημένε και φανατικέ φίλε μου, βαδίζω όμως και εγώ άκριθώς προς

τὸν ἴδιο σκοπό. Ἐγὼ πορεύομαι μετὰ τὴν οὐσία τῆς δημοκρατίας, ἐσὺ μετὰ τὸ ὄνομα τῆς δημοκρατίας· ἐγὼ μετὰ τὴν πειθῶ, τὴν ὑπομονητικὴν καὶ τὴν σιγανήν, ἐσὺ μετὰ τὴν βία τὴν ἀνυπόμονη καὶ τὴν θορυβώδη· ἐγὼ μετὰ τὸν ρυθμὸν ποῦ ἐπιτρέπει ἢ πραγματικότητα, χωρὶς φθορὰς γενεῶν, ἐσὺ μετὰ τὸν ρυθμὸν ποῦ ἐπιβάλλει τὸ δόγμα, μετὰ μιὰ φθορὰ τοῦ παρόντος τόσο μεγάλη, ὥστε εἶναι ζήτημα ἂν μπορῆ ἀπ' αὐτὴν νὰ προκύψῃ μιὰ μεγαλύτερη ὠφέλεια τοῦ μέλλοντος. Ἐγὼ κρατιέμαι στὴν ἀριστοτελικὴν μεσότητα, στὸ μέτρο, ἐσὺ συναρπάζεις ἀπὸ τὴν μέθην τῆς ἀκρότητας καὶ τῆς ἀμετρίας. Ἐγὼ θέλω, μετὰ τὴν πειθαρχημένην συγκράτησιν τοῦ κλασσικοῦ, νὰ εἶμαι Ἕλληνας, ὄχι μόνο κατὰ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σκέψιν καὶ τὴν ψυχὴν· ἐσὺ μετὰ τὴν ἀσυγκράτητην ἀπειθαρχίαν τοῦ πάθους σου, ὄχι μόνο τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν πᾶς νὰ ἀποβάλλῃς, ἀλλὰ φαίνεται πῶς δὲν θὰ σοῦ κόστιζε καὶ πολὺ νὰ ἀποβάλλῃς καὶ τὸ ἑλληνικὸν σου ὄνομα.

* * *

Σὲ καλῶ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν καθοδηγητὴ σου καὶ ναρθῆς μαζί μου. Πλάϊ μου δὲν θὰ βρῆς κανένα ἐκμεταλλευτὴ τοῦ πλούτου. Αὐτοὶ με ἐχθρεύονται περισσότερο καὶ ἀπὸ σένα. Γιατὶ ξέρουν πῶς ἐσὺ εἶσαι ἓνας ἐχθρὸς περαστικός, ποῦ ἢ βία ὠθεῖ καὶ ἢ βία θὰ ἀποτρέψῃ, ἀλλὰ ἐγὼ εἶμαι ἓνας ἐχθρὸς μόνιμος, ποῦ γέννησε ἢ ἐλευθερία καὶ ποῦ ἢ ἐλευθερία καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ ἀνδρώσῃ. Θὰ βρῆς πλάϊ μου ἀνθρώπους ποῦ ἔχουν μονάχα ἓνα πάθος, τὸ πάθος νὰ εἶναι ἀνθρώποι ὀλόκληροι, αὐτόνομοι, ὑπερήφανοι, ἀλληλέγγυοι μετὰ τοὺς συναθρώπους των. Θὰ βρῆς λιτότητα, νηφαλιότητα, συνείδηση τῆς σχετικότητος, συνδυασμένη ὅμως μετὰ τὴν προσήλωσιν πρὸς τὸ ἀπόλυτον· ἀνθρώπους ποῦ δὲν εἶναι τρελλοὶ νὰ θέλουν νὰ χουφτιάσουν μετὰ τὸ χέρι τους τὸ πολικὸν ἀστὲρι, ἀλλὰ ποῦ ξέρουν νὰ δοῦνται μετὰ ἀσφάλειαν ἀπὸ αὐτό. Δὲν θὰ σὲ ποτίσω κρασί κανένα. Νερὸν θὰ σὲ ποτίσω καὶ χολὴν θὰ σὲ ποτίσω, γιὰ νὰ θυμᾶσαι πῶς ἐδῶ κάτω ταχθήκαμε, ὄχι γιὰ νὰ βροῦμε μέσα στὸν ὕλικον παράδεισον τὴν ὕλικὴν εὐδαιμονίαν, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει ἐδῶ εὐδαιμονία, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐδῶ παράδεισος, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπηρετοῦμε τίς ὡραίας θεότητες, τίς μεγάλας ἰδέας τοῦ πνεύματος, ποῦ πρῶτοι τίς ἐσυλλάβισαν οἱ πατέρες σου, στὰ ἴδια τοῦτα χῶματα ποῦ πατεῖς καὶ ποῦ ἔκτοτε τίς ψελλίζουν μετὰ κατάνυξιν, ἀπὸ αἰῶνα σὲ αἰῶνα, ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς οἰκουμένης. Γι' αὐτὰς τίς ὡραίας θεότητες βρῖσκεσαι ἐδῶ καὶ ἂν μέσα σ' αὐτὰς ἐρωτεύθῃς περισσότερο τὴν μίαν, τὴν δικαιοσύνην, ἢ εἶναι εὐλογημένη ἢ ὦρα ποῦ τὴν διάλεξες. Μετὰ δικαιοσύνην ἔλα νὰ πο-

ρευθοῦμε πρὸς τὴ δικαιοσύνη, μὲ ὅλη τὴ σπουδὴ καὶ μὲ ὅλη τὴν περίσκεψη πὸ ἐπιβάλλει αὐτὴ ἢ ἀμείλικτη, ἢ σκληρὴ κονίστρα πὸ λέγεται πραγματικότητα. Νὰ πορευθοῦμε μὲ πίστη, γιὰτὶ ἡ πίστη εἶναι ἡ πρώτη δύναμη, καὶ χωρὶς φόβο ἀπὸ οἰαδήποτε ἀπειλή. Νὰ πορευθοῦμε μὲ ἔρωτα, γιὰτὶ ὁ ἔρωτας ὑψώνει πρὸς τὴν ἰδέαν καὶ χωρὶς μῖσος ἐναντίον κανενός, γιὰτὶ τὸ μῖσος εἶναι ταπείνωση καὶ ὁμολογία κατωτερότητας.

Ναί, φίλε μου, χωρὶς μῖσος. "Ἐλα" γιὰτὶ εἶναι ἀργά. Καὶ πρέπει νὰ ξεκινήσωμε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΑΡΧΑΪΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΚΕΙΖΟΣ